

Peter Kowald. Forrás: Gramofon – archív

 Máté J. György

Egy nagy bőgős

Meggyőződésem, hogy egy korszakos jelentőségű muzsikusról kevés dokumentum szól olyan kifejezően, mint egy, a jellemző műveket tartalmazó átfogó lemezkiadvány. Az alábbi írásban Peter Kowald (1944–2002) német jazzbőgőssel és *Discography* című albumával ismerkedhet meg az olvasó.

Az utóbbi jó három évtizedben több ezer CD járt a kezemben, de csak egyetlen reprezentatív kiadványra emlékszem, amely a benne levő lemezekhez mellékelt tájékoztató füzetéről kapta volna a nevét: Peter Kowald a Jazzwerkstatt-nál 2014-ben megjelent *Discography* című gyűjteményére. A néhai bőgős a Klaus Kürvers által összeállított négy-lemezes album megjelenésekor már tizenkét éve halott volt; a *Discography* a wuppertali muzsikus hetvenedik születésnapján emlékezett meg az európai free jazz kiemelkedő alakjáról.

A gyűjteményben szereplő zenék változatos kontextusokban és időpontokban mutatják be Kowaldot: 1981–1997 között keletkezett zenéket hallunk. Akad a válogatásban kiadatlan felvétel, de két olyan lemezanyag is (*The Human Aspect*, *Aphorisms*, *26 Statements on the Situation*), melynek új kiadása égetően szükséges volt már.

Sok zenészhez hasonlóan Kowald ars poeticája leginkább a vele készült interjúkból olvasható ki. Egyszer úgy nyilatkozott, hogy eszménye az egyszerű, mégis komplex játék. Hogy emez ideált mennyiben sikerült elérnie, azt leginkább talán szólófelvételei mutatják meg, melyekből a jelen gyűjtemény első lemezén egy kiadatlan, harmincöt perces darab hallható. Nyilvánvalóan sosem kapott címet az előadás, így *Solo Improvisation címen szerepel a hátsó borítón*. Az 1981-ből származó *szóló* Kowald majd' minden művészi értékét felmutatja: zenéje egyszerre elmélyült és technikailag bravúros; lehetetlen minőségi elsőbbséget megállapítani vonós, illetve pizzicato *játékában*. A különböző hangrétegek és harmóniak egymás mellé- vagy föléhelyezése mindig izgalmas és szellemes, akárcsak a bőgős hirtelen szemlélet-, illetve nézőpontváltásai, ahogy az egészről a részletre képes áthelyezni a súlypontot, majd vissza. Ez a nem épp könnyed és felületes zenehallgatásra szánt kompozíció egyben a már idézett interjú egy másik megfigyelését is igazolni látszik: hogy a rögtönzésben a hangformálás azonos súllyal van jelen, mint a döntés, mikor és hogyan változtatok a hangképzésem. Kowald ezt nemcsak az improvizációs gyakorlatában, hanem az előadásai, illetve az előadásban résztvevő kollégák kiválasztásában is alkalmazta. Létezik weboldal, ahol jazz-bőgősnek és *utazónak* nevezik, hiszen sokszor bejárta a világot, és a legkülönbözőbb kísérleti formációkban vállalt szerepet. A *Discography* első lemezének második felében például Wadada Leo Smith trombitással és Günter Baby Sommer dobossal alkotott triójának rövidebb improvizációja szólal meg, egy szintén publikálatlan szám 1981-ből. Egy ekkora gyűjtemény nem vállalkozhat a bőgős százszínű sessiontörténetének bemutatására, az összeállító meglegedett néhány jellemző zenei kapcsolat felvillantásával. *Így bukkanhat fel egyik-másik felvételen* Conny Bauer harsonás, Floros Floridis altszaxofonos vagy Louis Moholo dobos.

A *Discography* zöme roppant értékes zeneanyag, mely különböző combókban mutatja be Kowaldot, egy-egy

ponton azonban nem igazán értjük a válogató szempontjait. A *Grandmother's Teaching* című ITM-albumról kimásolt tizenegy és fél perc helyett sokkal maradandóbb értékeket is választhatott volna a szerkesztő. A két szám (a második Johnny Dyani bőgős szerzeménye) a harminc évvel ezelőtti jazzkorszellem jegyeit viseli magán, s nem sokat árul el Kowald zenetörténeti helyéről. Mennyivel üdítőbb a második diszken hallható kvartett Bauerrel, Floridisszal és Andrew Cyrille-lel! Vagy a harmadik korong (*The Human Aspect*) anyaga a szenzációs Vincent Chancey franciakürtössel, akit Sun Ra, Lester Bowie, Carla Bley és Marty Ehrlich zenekaraiban is lehetett hallani. A gyűjtemény (a negyedik lemez) a Floridis-Kowald-Sommer trió huszonhat „aforizmájával” zárul – a szabad improvizációról szóló tananyag-nak, zenei aranyrögöknek is nevezhetnénk az alig kétperces darabokból álló antológiát. A nagyon különböző karakterű szerzemények huszonkét év után is frissnek hatnak, semmit nem fogott rajtuk az idő.

Különleges kiadvánnyal van dolgunk, melyen a zenei gyöngyszemek szinte csak másodlagosak. A cím azt sugallja, hogy a gyűjtemény legjelentősebb része a színes, 208 lapot kitevő könyvecske, melyet valóban nagy gonddal állított össze Klaus Kürvers. Az olvasó részletes információt kap Kowald összes lemezfelvételéről, az 1965 novemberi első munkától (Peter Brötzmannal) az utolsó zongora-bőgő-klarinet trióig, mellyel csupán hat nappal a végzetes New York-i szívrohama előtt játszott együtt Milanóban. Mindegyik felvétel (22-165. old.) külön lapon szerepel teljes információs kalauzzal és színes borítóképpel. Emez adatbázist filmográfia, valamint német nyelvű esszék és interjúk, illetve névjegyzék teszi teljessé. Ám ennél azért többről van szó. A névjegyzék több mint négyszáz nevet tartalmaz Juhani Aaltonentől John Zornig, megmutatva valamit egy fiatalon lezárult hatalmas és sokszínű életműből. S amikor ezt a részt lapozgatjuk, ne feledjük, további több száz muzsikust nem szerepel a listán, akik rögzítetlen vagy 2014-ig kiadatlan sessionökon játszottak együtt a német nagybőgőssel. A kiadott lemezeken adott hatalmas névtömeg mindazonáltal nem csupán a jéghegy csúcsa – kirajzolódik belőle egy eszményi zenészsereg, mely az utóbbi fél évszázadban meghatározta a szabad improvizatív jazz irányvonalait.

Kowald a brooklyni Williamsburgben lépett fel utoljára. Nem sokkal később barátja és munkatársa, a Magyarországon is többször koncertezett William Parker bőgős lakásán megállt a szíve. Halálával sokkal szegényebb lett a nemzetközi jazzélet. Nemcsak inventív játéka és kifogástalan intonációja hiányzik zenéje barátainak, hanem azok a felejthetetlen pillanatok is, amikor hangszere fölé görnyedt, a közönség csak a koponyáját látta, ő pedig mély, szubharmonikus morgásokat hallatott, olyan torokhangokat, melyeket egy japán buddhista kolostorban tanult a nyolcvanas évek elején.